

İNSAN
HAKLARI
KOLU

26 HAZİRAN 2023 İTİBARIYLA

TÜRKİYE'DE DEĞİŞİK BOYUTLARIYLA İŞKENCE GERÇEĞİ

Birleşmiş Milletler (BM) İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşme'nin 1. maddesinin ilk fıkrasında yapılan işkence tanımı şöyledir:

“İşkence terimi, bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözetken herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatiyle uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ızdırıp veren bir fiil anlamına gelir. Bu yalnızca yasal müeyyidelerin uygulanmasından doğan, tabiatında olan veya arızı olarak husule gelen acı ve ızdırabı içermez.”

Sözleşmenin 2. maddesinde ise şöyle denilmektedir:

“Sözleşmeye Taraf Devlet, yetkisi altındaki ülkelerde işkence olaylarını önlemek için etkili kanuni, idari, adli veya başka tedbirleri alacaktır.

Hiçbir istisnai durum, ne harp hali ne de bir harp tehdidi, dahili siyasi istikrarsızlık veya herhangi başka bir olağanüstü hal, işkencenin uygulanması için gerekçe gösterilemez.

Bir üst görevlinin veya bir kamu merciinin emri, işkencenin haklılığına gerekçe kabul edilemez.”

Sözleşmede yer alan bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, insanın onuruna ve kişiliğine karşı en ağır saldırı olarak kabul edilen işkence ve diğer kötü muamelenin yasaklanması uluslararası hukuk açısından buyruk emir (jus cogens) niteliğindedir.

Aşağıdaki tüm değerlendirmeler söz konusu buyruk emir ve Sözleşme'nin tüm maddeleri ışığında yapılmıştır.

1) Resmi Gözaltı Yerlerinde İşkence ve Diğer Kötü Muamele Uygulamaları:

Son yıllarda yasa, kural ve norm denetiminden kaçınma, keyfilik, bilinçli ihmal gibi sebeplerle usul güvencelerinin ihlal edilmesi, gözaltı sürelerinin uzunluğu, izleme ve önleme mekanizmalarının işlevsiz kılınması ya da bağımsız izleme ve önlemenin hiç olmaması vb. nedenlerle resmi gözaltı merkezlerinde işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarında artış görülmektedir.

Son bir yıl içinde, özellikle Adana, Adıyaman, Dersim, Diyarbakır, Hakkari, İstanbul, İzmir, Mardin, Hatay, Niğde ve Şanlıurfa'da olduğu gibi, resmi gözaltı merkezlerinde yaşanan çok sayıda kaygı verici işkence uygulaması basına, mahkeme tutanaklarına, ulusal ve uluslararası insan hakları kurumlarının raporlarına yansımıştır.

Tüm ülkeyi yol açtığı ağır yıkım ve tahribat ile derin acılara boğan 6 Şubat depremlerinin hemen ardından 7 Şubat 2023 tarih ve 6785 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile depremlerden etkilenen 10 ilde

(Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Antep, Hatay, Maraş, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Urfa) 3 ay süreyle Olağanüstü Hal ilan edilmiştir. OHAL kapsamında yargı alanındaki tedbirlere ilişkin 11 Şubat 2023 tarih ve 120 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile de “hırsızlık ve yağma” suçları nedeniyle yapılan işlemlerde yakalama anından itibaren 4 günü geçmeyen gözaltı süresinin, gerekli görülen hallerde Cumhuriyet Savcılıkları tarafından 7 güne kadar uzatılması mümkün hale gelmiştir. Gerek OHAL ilanı ve gerekse gözaltı süresinin uzatılması işkence yasağı ihlallerinde endişe verici bir artışa yol açmıştır.

- 2022 yılında TİHV’e işkence ve diğer kötü muameleyle maruz kaldığı gerekçesiyle toplam 1201 kişi başvurmuştur. Ancak bu kişilerden bir kısmı işkence görenlerin yakınıdır, bir kısmı ise Türkiye dışında işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarına maruz kalmıştır. Türkiye’de doğrudan işkence ve diğer kötü muameleyle maruz kaldığı için TİHV’e başvuran 1079 kişiden 547’si (%50,7) emniyet müdürlükleri, 61’i (%5,7) polis karakolu, 69’u (%6,4) ise jandarma birimleri gibi resmi gözaltı merkezlerinde işkence ve diğer kötü muameleyle maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca 331 (%30,7) kişi de kolluk güçlerinin gözaltı ve nakil araçlarında işkence ve diğer kötü muameleyle maruz kaldığını belirtmiştir.

2023 yılı ilk beş ayında ise TİHV’e işkence ve kötü muameleyle maruz kaldığı gerekçesiyle 270 kişi başvurmuştur.

- TİHV Dokümantasyon Merkezi’nin tespitlerine göre 2022 yılında 1 kişi gözaltında şüpheli şekilde yaşamını yitirmiştir. 2023 Yılıının ilk beş ayında ise en az 6 kişi gözaltında şüpheli şekilde yaşamını yitirmiştir.
- İHD Dokümantasyon Birimi’nin tespitlerine göre ise 2022 yılında resmi gözaltı yerlerinde en az 1.347 kişi işkence ve diğer kötü muameleyle maruz kalmıştır.

2) Resmi Olmayan Gözaltı Yerlerinde ve Gözaltı Dışındaki Ortamlarda İşkence ve Diğer Kötü Muamele Uygulamaları:

Kolluk güçlerinin barışçıl toplantı ve gösterilere müdahalesi sırasında, sokak ve açık alanlarda veya ev ve iş yeri gibi mekânlarda, yani resmi olmayan gözaltı yerlerinde ya da gözaltı dışındaki ortamlarda yaşanan işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarında da kaygı verici bir artış yaşanmaktadır.

Toplanma ve gösteri yapma hakkı, ifade özgürlüğü ile birlikte, demokratik bir toplumun temelini oluşturmaktadır. Maalesef son yıllarda ülkemizde bu hakkın kullanımı bir istisna, müdahale ve yasaklamalar ise kural haline gelmiştir. Barışçıl toplanma ve gösteri yapma hakkını kullanan kişilere yönelik işkence ve diğer kötü muamele uygulaması düzeyine ulaşan kolluk şiddeti adeta normalleştirilmiştir.¹

¹ 20 Temmuz 2017 tarihinde BM İşkence Özel Raportörü tarafından yayınlanan “Gözaltı dışı yerlerdeki zor kullanımı ve işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezalandırma yasağı” başlıklı özel raporunun, 47. paragrafında “resmi olarak deklarasyonlarda yer alan “işkence” tanımına uygunluk için gerekli olan ek koşullar mevcut olmasa bile, toplantı ve gösteri hakkının kullanmak isteyen kişiler dahil belirli bir amaç doğrultusunda kaçma imkânı olmayan, “çaresiz” bir kişiye yönelik acı veya ıstırap yaratma amaçlı kasti zor kullanımı, her zaman ağırlaştırılmış zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve altta ya cezalandırma (işkence) olarak kabul edilecektir.” denilmektedir.

Son dönemde hakikat ve adalet mücadelesi veren Cumartesi Anneleri'nin/İnsanları'nın maruz kaldıkları uygulamalar bunun somut bir örneğini oluşturmaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin (AYM) toplanma ve gösteri yapma özgürlüğünün ihlal edildiğine dair açık kararına rağmen Cumartesi Anneleri/İnsanları, Galatasaray Meydanı'na her çıkışlarında etraflarının kalkan taşıyan kolluk görevlileri tarafından çevirilerek tecrit edilmekte, ters kelepçe vb. işkence ve diğer kötü muamele niteliğindeki uygulamalara maruz kalmaktadırlar.

Resmi olmayan gözaltı yerlerinde ya da gözaltı dışındaki ortamlarda yaşanan işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarının en çarpıcı örnekleri deprem bölgesinde görülmüştür. Yağma olaylarının yaşandığına dair iddiaların gündeme gelmesiyle beraber aralarında mülteciler ile depremzedelerin de olduğu kimi kişilere yönelik işkence ve linç vakalarının yaşandığına dair haber ve görüntüler sosyal medyada paylaşılmaya başlanmıştır. Bu paylaşımların kimisinde resmi üniforma giymiş kişilerin de olduğu görülmektedir. Ancak her bakımdan teyide muhtaç bu iddialara dair maalesef bugüne değin resmi bir açıklama yapılmamış, soruşturma ya da herhangi bir idari işlem başlatıldığına ilişkin bir bilgi edinilememiştir.

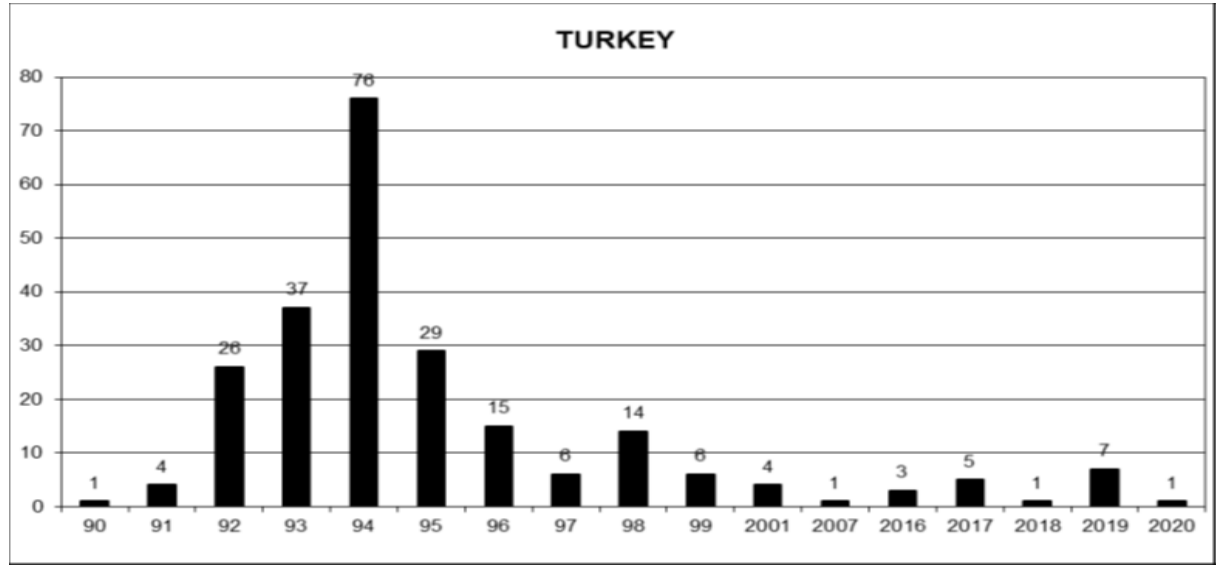
Son dönemde "resmi gözaltı işlemi" henüz gerçekleşmeden ev baskınları sırasında gerçekleştirilen, yani gözaltına alınma süreçlerinde yaşanan işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarında da bir artış görülmektedir.

- 2022 yılında TİHV'e başvuranlardan 546'sı (%50,6) açık alan ve gösteri sırasında, 177'si (%16,4) ise ev ve iş yeri gibi mekânlarda işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldıklarını beyan etmişlerdir.
- TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin verilerine göre 2022 yılında kolluk güçlerinin toplanma ve gösteri özgürlüğü kapsamında yapılan barışçıl eylem ve etkinliklere müdahalesi sonucu 144'ü çocuk olmak üzere en az 5.434 kişi işkence ve diğer kötü muameleye maruz kalmış, 42 kişi ise yaralanmıştır. 2023 yılının ilk beş ayında ise kolluk güçlerinin barışçıl eylem ve etkinliklere müdahalesi sonucu 49'u çocuk olmak üzere en az 1.557 kişi işkence ve diğer kötü muameleye maruz kalmış, 8 kişi ise yaralanmıştır.
- Yine TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin verilerine göre 2022 yılında sokakta ve açık alanda en az 230 kişi, ev baskınları sırasında en az 29 kişi işkence ve diğer kötü muameleye maruz kalmıştır. 2023 yılının ilk beş ayında ise sokakta ve açık alanda en az 76 kişi, ev baskınları sırasında en az 4 kişi işkence ve diğer kötü muameleye maruz kalmıştır.
- İHD Dokümantasyon Birimi'nin tespitlerine göre ise 2022 yılında resmi olmayan gözaltı yerlerinde ve gözaltı dışındaki yerlerde işkence ve diğer kötü muameleye uğradığını iddia eden kişi sayısı 42'si çocuk olmak üzere 2.928 kişidir. Toplantı ve gösterilere kolluk güçlerinin müdahalesi sonucu en az 4.553 kişi işkence ve diğer kötü muameleye maruz kalmıştır.

3) Zorla Kaçırma/Kaybetme Girişimleri:

Yakın tarihimizin en utanç verici insan hakları ihlallerinden biri olan insanlığa karşı suç niteliğindeki - en yoğun olarak 1990'lı yılların başlarında yaşanan- zorla kaçırma/kaybetme vakalarında OHAL'in ilan edildiği 2016 yılından bu yana yeniden bir artış görülmesi son derece endişe vericidir. Son yıllarda BM

Zorla veya İradedışı Kayıplar Üzerine Çalışma Grubu'nun raporlarına da yansıyan bu durum, Çalışma Grubu'nun en son 12 Ağustos 2022 tarihli raporunda bir kez daha yer almıştır. Söz konusu raporda yer alan ve altta aktarılan tablodan görüleceği üzere 2001 - 2015 arası düşme eğilimi gösteren zorla kaybetme eylemlerinde 2016 yılı ile yeniden bir artış görülmektedir.

Hukukun, yargının ve adaletin suskun kaldığı, failin her şeye muktedir olduğu mesajının verilmek istendiği gözaltında zorla kaybetme anlık bir eylem değildir. İşkencenin eşlik ettiği, kayıt dışı belirli bir alıkoyma süresini içerir ve genellikle de ölümle sonuçlanır. Bu nedenle çoklu ve ardışık ihlallere yol açar. TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre:

- 6 Ağustos 2019 tarihinde Ankara'da kaçırılan Yusuf Bilge Tunç'tan halen haber alınamamaktadır.
- 2022 yılında en az 4 kişi kaçırılmış ya da kaçırılmaya çalışılmıştır. 2023 yılının ilk beş ayında 1 kişi kaçırılmış ya da kaçırılmaya çalışılmıştır.

Ayrıca son yıllarda üniversite öğrencileri, gazeteciler ve politik aktivistler başta olmak üzere kişilerin kayıt dışı biçimde gözaltına alınarak baskı ve tehdit yöntemleriyle ajanlık dayatmasına maruz bırakıldığı uygulamalarda kaygı verici bir artış görülmektedir.

- İHD'ye yapılan başvurular ve elde edilebilen diğer verilere göre 2022 yılı içinde 198 kişinin ajanlaştırma, kaçırılma ve tehdide maruz kaldığı tespit edilmiştir.

4) Hapishanelerde İşkence ve Kötü Muamele

Siyasal iktidarın hukuku bir baskı ve sindirme aracı olarak kullanmasının sonucunda hem hapishane nüfusunda yıllar içinde büyük bir artış yaşanmıştır hem de kapasitenin çok üzerinde tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır.

Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre 2005 yılında cezaevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlü sayısı 55.870'tir. 1 Haziran 2023 tarihi itibari ile toplam kapasitesi 296.202 olan 407 ceza infaz kurumunda toplam 357.572 tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır. Bu sayıya 7242 Sayılı Kanun gereği COVID-19 iznine ayrılan hükümlüler dahildir.

Görüldüğü gibi 17 yıl içinde tutuklu ve hükümlü sayısı yaklaşık 6,4 misli artmıştır. 1 Haziran 2023 tarihi itibariyle de cezaevlerinde kapasite fazlası olarak 61,370 tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır.

Kaldı ki, yıl içinde yapılan giriş ve çıkış kayıtlarına bakıldığında hapisanelerde çok daha yoğun bir nüfus hareketliliği olduğu görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2020 yılında ceza infaz kurumlarına 258.401 kişinin hükümlü statüsünde giriş kaydı yapılırken, aynı dönemde 361.870 kişinin hükümlü statüsünde çıkış kaydı yapılmıştır. Adalet Bakanlığı verileri dikkate alındığında bu sayıların daha da artmış olacağı çok açıktır. Maalesef TÜİK son üç yıldır bu konuda veri paylaşımı yapmamaktadır.

Ayrıca, 31 Ağustos 2022 tarihi itibariyle Türkiye genelinde denetimli serbestlik kapsamında 437.636 kişi bulunmaktadır. Adalet Bakanlığı Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı da maalesef söz konusu tarihten bu yana yeni veri paylaşmamaktadır. Bu sayıyı hapisanelerde bulunan tutuklu ve hükümlülerin sayısı ile topladığımızda özgürlüklerinden mahrum bırakılmış yurttaş sayısı yaklaşık 795.506 kişiye ulaşmaktadır. Bu da diğer dolaylı gözetim/denetim araçlarını bir yana bıraktığımızda yaklaşık her yüz yurttaşın birinin doğrudan/çıplak gözetim altında olduğu anlamına gelmektedir.

Son dönemlerde keyfi bir şekilde başvuru ev hapsi dahil adli kontrol tedbirleri sıradan ve rutin uygulamalar haline gelmiştir. Aslında bu tür tedbirler tutuklanmayı gerektiren koşulların varlığı halinde, şüpheliye/sanığa daha hafif nitelikte bir tedbir uygulamak amacıyla tutuklamaya alternatif olarak düzenlenmişlerdir. Ancak yürürlüğe girdiği 1 Haziran 2005 tarihinden bu yana, özellikle de son dönemde 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılan çeşitli değişiklikler sonucunda tutuklamanın tamamlayıcısı ve devamı niteliğindeki bir tedbir haline gelmiştir.

Tüm bu tespit ve veriler, hapsedmenin siyasal iktidar açısından asli bir yönetme tekniği haline geldiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Türkiye'de hapisaneler, her dönem işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarının yoğun olarak yaşandığı mekânlar olmuştur. Özellikle 2015 Temmuz'unda Türkiye'nin yeniden çatışma ortamına girmesiyle başlayan, daha sonra askeri darbe girişiminin bastırılması ve ardından OHAL ilan edilmesiyle devam ederek günümüze varan süreçte hapisanelerde tutuklu ve hükümlülere yönelik işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarında olağanüstü düzeyde artışlar yaşanmaktadır.

- İHD Dokümantasyon Birimi'nin verilerine göre 2022 yılında hapisanelerde işkence ve kötü muameleyle uğradığını iddia eden mahpus sayısı 247 kişidir.
- Hapisanelere girişten itibaren çeşitli nedenlerle (çıplak arama, kelepçeli muayene, ayakta tek mil vererek sayım gibi) uygulanan kaba dayak, her türden keyfi muamele ve keyfi disiplin cezaları, hücre cezaları, sürgün ve sevkler yakın tarihte görülmedik boyutlara ulaşmıştır.
- Sağlık hizmetine erişimin kısıtlanması, cezaevi reviri ziyaret hakkının reddedilmesi, Adli Tıp Kurumu'na, adliyeye ve hastaneye götürülürken kelepçe takılması dâhil kötü muamele

uygulamaları, mahpusların sağlık sorunlarının zamanında ve etkili bir şekilde çözülmemesi, uzun bir süredir devam eden bir başka sorun alanıdır. Özellikle son dönemde tedavilerini zorlukla sürdüren mahpusların büyük bir çoğunluğunun başka cezaevlerine sürgün edilmesi sağlık hizmetine erişim hakkına önemli ölçüde zarar vermiştir. Sağlığa erişim konusunda yaşanan kısıtlamalar hapisanelerin önemli bir sorunu olan hasta mahpuslarını durumunu daha da ağırlaştırmaktadır. Bu kişilerin karşı karşıya olduğu sağlık hizmetine yeterli erişim sağlayamama, Adli Tıp Kurumu'nun bağımsız olmaması dâhil, bağımsız ve nitelikli tıbbi değerlendirme raporu alamama gibi sorunların yanı sıra Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu'nda 28 Haziran 2014 tarihli "toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmayacağı değerlendirilen" şeklindeki değişiklikte yer alan "toplum güvenliği" ibaresi, hasta mahpuslar için "kesin hayati tehlike teşkil ettiği" yönünde raporlar verilmiş olsa bile, mahpusların salınmalarını bütünüyle keyfiyete bağlamıştır.

- En son 29 Nisan 2022 tarihinde güncellenen İHD verilerine göre toplam 651'i ağır olmak üzere 1.517 hasta mahpus bulunmaktadır.
- 2023 yılının ilk 6 ayında Türk Tabipleri Birliği'ne (TTB) farklı hapisanelerden sağlığa erişimde yaşanan sorunlar, kelepçeli muayene dayatması ve kolluğun muayenede bulunma ısrarı ile mahremiyet ihlali vb. gerekçelerle 54 mahpus başvuru yapmıştır.
- TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespit edebildiği kadarıyla 2022 yılında hapisanelerde en az 65 mahpus hastalık, intihar, şiddet, ihmal vb. gerekçelerle yaşamını yitirmiştir. 2023 yılının ilk beş ayında ise aynı gerekçelerle 10 kişi yaşamını yitirmiştir.
- İHD Dokümantasyon Birimi'nin tespit edebildiği kadarıyla 2022 yılında hapisanelerde en az 83 mahpus şüpheli bir şekilde yaşamını yitirmiştir.

Bu ölümlerin önemli bölümü için şüpheli olduklarına dair ciddi iddialar bulunmasına rağmen bilgimiz dahilinde etkin soruşturma süreçleri yaşanmamaktadır.

- Uluslararası normlara göre² mahpusların, mümkün olduğu ölçüde, evlerine, ailelerine veya sosyal iyileştirme yerlerine yakın olan hapisanelere yerleştirilmesi gerekir. Ancak son dönemde mahpusların yaşadığı yerlerin çok uzağındaki hapisanelere keyfi bir şekilde sevk edilmeleri yaygın bir uygulama haline gelmiştir. Bu uygulama kendi başına işkence ve diğer kötü muamele başlığında ele alınabilecek bir hak ihlaline yol açmaktadır.
- 2000 yılından bu yana uygulanmakta olan ve tutuklu ve hükümlülerin fiziksel ve psikolojik bütünlüklerinin ciddi şekilde zarar görmesine neden olan tek kişi ya da küçük grup izolasyon/tecrit uygulamaları çözülemeyen kronik bir soruna dönüşmüştür. Adalet Bakanlığı'nın 10 tutuklu ve hükümlünün haftada 10 saat bir araya gelerek sosyalleşmesini öngören 22 Ocak 2007 tarihli genelgesi (45/1) bile yürürlükte olmakla birlikte uygulanmamaktadır. Bir kez daha Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi'nin (CPT) "Tutukevlerindeki mahkumların günün makul bir kısmını (sekiz saat veya daha fazla) hücreleri dışında, belirli amacı olan ve değişen faaliyetler yaparak geçirmeleri hedeflenmelidir. Doğal olarak,

² Bkz. Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları), 59. Madde

hüküm giymiş mahkumların bulunduğu kurumlardaki programlar daha da uygun olmalıdır.” şeklinde ifade edilen standart ilkesini hatırlatmakta yarar olacaktır.

- İzolasyon uygulamasının özel bir biçimi İmralı Hapishanesi’nde yaşanmaktadır. 2011 yılından bu yana kesintisiz devam etmekte olan aile ve avukat görüş yasakları 2019 yılında üç kez, 2020 yılında bir kez (3 Mart 2020 tarihinde) yapılan aile, 2019 yılında beş kez avukat, 2021 yılında (5 Mart 2021 tarihinde) yapılan kesintili ve net olmayan telefon görüşmelerine rağmen halen sürmektedir. CPT’nin Türkiye hapishanelerine yaptığı 2017 ve 2019 yılı ziyaretleri sonucu açıkladığı raporlarındaki tavsiyelere uyulmadığı anlaşılmaktadır.

5) Mevzuatta İşkence ve Diğer Kötü Muamele Yasağı ve Usul Güvenceleri

- 2005 yılından bu yana değişik dönemlerde mevzuatta işkence yasağının mutlaklığını zedeleyecek pek çok olumsuz düzenleme yapılagelmiştir. 2015 Temmuz ile başlayan süreçte birlikte, bilhassa da OHAL döneminde, bu mevzuat değişiklikleri sistematik bir hal almıştır. Bu yaklaşım OHAL uygulamasına son verildikten sonra dahi sürdürülmektedir.
- İşkencenin önlenmesinde önemli bir rolü olan ancak yıllardır uygulamada büyük ölçüde ihmal edilen kişiye gözaltı hakkında bilgilendirme, üçüncü taraflara bilgi verme, avukata erişim, hekime erişim, uygun ortamlarda uygun muayenelerin gerçekleştirilmesi ve usulüne uygun raporların düzenlenmesi, hukukilik denetimi için süratle yargısal makama başvurulabilme, gözaltı kayıtlarının düzgün tutulması, bağımsız izlemelerin mümkün olması başlıklarında toplanabilecek usul güvenceleri son dönemde önemli ölçüde tahrip edilmiş, bu konuda bütünüyle keyfi bir ortam yaratılmıştır.
- 14 Temmuz 2016 tarihinde çıkarılan 6722 sayılı kanuna göre operasyonlara katılan askeri personelin işkence ve diğer kötü muamele iddialarına yönelik soruşturulması özel izin prosedürüne tabi kılınmış, geriye dönük olarak cezasızlık zırhı tesis edilmiştir. Keza OHAL Kararnamesi ile OHAL ile ilgili işlerde karar veren ve görev alan kişilerin bu görevleri nedeniyle hukuki, idari, mali ve cezai sorumluluklarının olmayacağı düzenlenmiş, mutlak dokunulmazlık getirilmiştir.
- Her ne kadar 12 günlük gözaltı süresi dahil pek çok olumsuz düzenlemeyi içeren ve bir anlamda fiili OHAL anlamına gelen 7145 Sayılı Kanun 31 Temmuz 2022 tarihinde sonlandırılarak göz altı süresinin 4 güne indirilmesi olumlu bir gelişme olsa da 6 Şubat depremlerinden etkilenen 10 İlde 3 ay süreyle OHAL ilan edilmesi ve “hırsızlık ve yağma” suçları nedeniyle yapılan işlemlerde yakalama anından itibaren 4 günü geçmeyen gözaltı süresinin, gerekli görülen hallerde Cumhuriyet Savcılıkları tarafından 7 güne kadar uzatılması bir yandan işkence yasağı ihlallerinde hızlı bir artışına yol açarken, diğer yandan da siyasal iktidarın işkence ile mücadele konusundaki samimiyetinin bir göstergesi olmaktadır.
- Covid-19 salgınının yarattığı tehdit öne sürülerek hızla TBMM’den geçirilen ve 15 Nisan 2020 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren, “7242 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapan Kanun” ile başta işkence yasağı ihlali olmak üzere çok sayıda insan hakları ihlalinin cezasız kalmasının yolu açılmış oldu.

Düzenlemede “kasten öldürme ve işkence” suçu kapsam dışında bırakılmakla birlikte “kasten yaralama sonucunda ölüme sebebiyet verme” ve “taksirle ölüme sebebiyet verme” suçlarından hüküm giyenlerin koşullu salıverme oranları indirilmiş ve denetimli serbestlik hükümlerinden kolaylıkla yararlanmaları sağlanmıştır. Bu ise, hukuka aykırı biçimde güç kullanarak yaşama hakkı ihlaline yol açtığı için hüküm giyen veya giyme ihtimali olan çok sayıda kolluk görevlisinin kısa süre içinde özgürlüğüne kavuşması anlamına geliyor.

Ceza indiriminden faydalanacaklar arasında; Gezi Parkı eylemlerinde orantısız ve hukuka aykırı güç kullanarak ölüme sebebiyet verdikleri için ceza alan failer ile Soma, Ermenek maden faciaları, Aladağ yurt yangını, Çorlu ve Ankara tren kazaları davalarında taksirle ölüme sebebiyet verme suçunda hüküm giyenler de bulunuyor.

Uygulamada cezasızlık sistematığının bir sonucu olarak işkence suçu işleyen kolluk görevlileri hakkında genellikle daha hafif ceza gerektiren “kasten yaralama” suçundan dava açılmaktadır. Bu düzenleme ile işkence suçu da kapsam dışı bırakılmış ve böylelikle cezasızlık iyice pekiştirilmiş olmaktadır.

İnfaz hakimliğinin yetki ve görevleri genişletilmiş, yürürlükteki mevzuatın mahkemelerin yetki alanına bıraktığı “cezanın infazı, zamanaşımı, koşullu salıverme, denetimli serbestlik, açık ceza infaz kurumuna geçiş, disiplin cezalarına itiraz vb.” birçok hususta karar alma, onay ve itiraz süreçleri gibi yetkiler İnfaz Hakimliği'nin yetki alanına alınmıştır. Öte yandan mahpusların haklarının keyfi olarak engellenmesine yol açabilecek pek düzenleme de bu yasanın içine yerleştirilmiştir.

- TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildikten 18 Haziran 2020 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu ile bekçilere zor ve silah kullanma; kamu düzenini bozacak mahiyetteki gösteri, yürüyüş ve karışıklıkların önlenmesi amacıyla genel kolluk kuvvetleri gelinceye kadar önleyici tedbirleri alabilme; makul bir gerekçeyle durdurma; kimlik veya diğer belgeleri isteyebilme; kişinin şüphe uyandırması durumunda üst araması yapabileme; araçlarının görünmeyen bölümlerinin açılmasını isteyebilme vb. yetkilerin verilmesi “yaşam hakkı” ve “kişi güvenliği” ihlallerinde 2007 yılında Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nda yapılan değişiklikler sonrasında yaşanana benzer bir şekilde artış yaşanması ve “mutlak işkence yasağı” ihlallerin daha da yaygınlaşacağı kaygısına yol açmaktadır.
- Kolluk güçlerine bir dış tehlike anında kullanılması gereken ağır silahları toplumsal olaylarda kullanma yetkisinin veren “Türk Silahlı Kuvvetleri, Millî İstihbarat Teşkilatı, Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) Taşınır Mal Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” 6 Ocak 2021 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik aracılığı ile sadece TSK'de olması gereken ağır silahların ülke içindeki yerleşim birimlerinde kullanılması halinde bunun yurttaşlar, diğer canlılar, doğal ve kültürel mekânlar üzerinde kaçınılmaz olarak yol açabileceği tahrip edici etki ve sonuçlarını tahayyül etmek bile son derece kaygı vericidir. Bu yönetmeliğin yürütmesinin durdurulması ve iptali için İHD tüzel kişiliği ve dernek başkanı gerçek kişi olarak Danıştay'a dava açmış, Danıştay açılan davayı menfaat yokluğu nedeni ile usulden red etmiştir. Dava bireysel başvuru yolu ile AYM'ye taşınmış ancak red kararı alınmıştır. Bunun üzerine süreç Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) taşınmıştır.

- 25 Haziran 2021 tarihinde Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe giren “Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun” da mahpusların iletişim hakkını (mektup, faks ve telgraflar gibi iletişim araçları aracılığı ile haberleşmelerin kaydedilmesi ve görüşmelerinin dinlenmesi ve kaydedilmesi gibi) kısıtlayan düzenlemeler bulunmaktadır.
- 21 Eylül 2021 tarihli Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe giren “Hükümlü ve Tutuklulara Yakınlarının Ölümü veya Hastalığı Nedeniyle Verilebilecek Mazeret İzinlerine Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile birlikte mahpusların yakınlarının cenazesine katılmaları için hapishane idaresinin önerisinin aranması düzenlenmiştir. Yas hakkının mahpusların da temel hakkı olmasına karşın uzun yıllardır Cumhuriyet Savcısı tarafından karar verilen, yani yargısal bir pratik olan cenazeye katılma kararına yönetmelikle idare bariyeri konulması keyfi kararların artmasına sebep olabilecek bir düzenlemedir.
- 12 Kasım 2021 “Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik”te “çıplak arama” sözcükleri yerine “detaylı arama” sözcüklerine yer verilmiştir. Eski (29 Mart 2020 tarihinde yürürlüğüne girmiş olan) ve yeni düzenlemeler arasında bazı nüanslar olsa da bu durumun pratikte bir değişiklik yaratmayacağı açıktır. Zira yalnızca kavramlar değişmiş, uygulana gelen fiili önleyen bir düzenleme yapılmamıştır. Bir kez daha çıplak arama uygulamalarının ölçülülük, yasallık ve gereklilik ilkeleri dışına çıkarılarak işkence uygulamasına dönüştürülmekte olduğunu ifade etmeliyiz.

Gerek eski gerekse de yeni düzenlemede yer verilen “Beden çukurlarındaki arama, cezaevi tabibi tarafından yerine getirilir” ibaresi ise hiçbir şekilde kabul edilemez. Dünya Tabipleri Birliği de en son 2016 yılında gözden geçirilen ‘Mahkumlarda Beden Aramalarıyla ilgili Açıklama’ sında “Beden boşluğu aramalarına hekim katılımı ancak istisnai durumlarda sağlanmalıdır. Böyle durumlarda arama görevi hekimin tıbbi hizmet görevinden ayrı tutulmalıdır.” ifadesine yer verilmiş, yanı sıra da “zorla aramanın etik açıdan kabul edilemezliği” açıkça vurgulanmıştır.

- Adalet Bakanlığı tarafından 2 Ocak 2023 tarihinde yayınlanan, Cumhurbaşkanın özel af yetkisi kapsamındaki “Sürekli Hastalık, Sakatlık ve Kocama Sebebiyle Kişilerin Cezalarının Hafifletilmesi veya Kaldırılması Hakkında İşlemler” başlıklı genelgeye göre Cumhuriyet Başsavcılıkları tarafından bu durumdaki kişilerin talebi olmaksızın re’sen bir süreç başlatılması yanı sıra hükümlünün veya kanuni temsilcisinin talebinden vazgeçmesi ya da Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından re’sen başlatılan işlemleri reddetmesi hâlinde, cezaların hafifletilmesi veya kaldırılması işlemleri sürdürülebilecektir. Çok nispi de olsa bu olumlu bir değişikliktir. Bununla birlikte yaşam hakkı ihlali düzeyine ulaşan hasta mahpusların giderek daha da yoğunlaşan sorunlarının çözümüne yönelik köklü bir zihniyet değişimi ile birlikte Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu başta olmak üzere esaslı değişikliklerin yapılması gerekmektedir. Zira, “kısa süreli ölümcül prognozu olanlar, cezaevi koşullarında iyi bir şekilde tedavi edilemeyecek ciddi bir hastalığı bulunanlar, ağır bir sakatlığı olanlar, ciddi mental hastalığı olanlar gibi sürekli hapsedilmeye uygun olmayan kişiler” açısından uluslararası ve bölgesel insan hakları organları tarafından son derece berrak kurallar ve içtihat geliştirilmiştir. Özellikle ölümcül hastalığa yakalanmış kişiler veya sağlık durumu sürekli şekilde hapishane koşulları ile uyumsuz hâle gelmiş kişilerin alıkonulmaya devam ettirilmesi aynı zamanda işkence yaşağı kapsamında değerlendirilmektedir.

6) Uluslararası Önleme Mekanizmalarının Raporlarına Yansıyan Türkiye'nin İşkence Gerçeği

Yukarıda sıraladığımız veriler ile ifade etmeye çalıştığımız Türkiye'nin işkence gerçekliği uluslararası kurum, mekanizma ve organlar tarafından hazırlanan raporlarda tüm çıplaklığı ile dile getirilmektedir. Ancak, anayasa başta olmak üzere hiçbir yasa, kural ve normla kendini sınırlandırmak istemeyen siyasal iktidar, uluslararası önleme ve denetleme mekanizmaları tarafından yapılan eleştiri ve uyarıları dikkate almamaktadır.

- 20-22 Eylül 2022 tarihlerinde gerçekleştirdiği toplantısı için Avrupa Konseyi (AK) Bakanlar Komitesi'ne TİHV, İHD ve Hafıza Merkezi olarak birlikte yapılan Kural 9.2 Bildirimi kapsamındaki "Batı ve Diğerleri" dosyasının öyküsü uluslararası mekanizmaların eleştiri ve uyarılarına yaklaşımın özel bir örneğini oluşturmaktadır. Bu kapsamda güvenlik güçleri tarafından 1993-2011 yılları arasında işlenen öldürme, işkence ve diğer kötü muamele ve orantısız güç kullanma eylemleriyle (yakalama, gözaltı ve ifade işlemleri ile barışçıl gösterilere müdahale sırasında işlenenler dahil) ilgili soruşturmanın, kovuşturmanın ve disiplin süreçlerinin etkisizliğiyle ilgili verilen AİHM kararlarının (AİHS 2. ve 3. maddelerinin usulden ihlal edildiğine hükmedilen kararlar) iç hukukta infazı süreci AK Bakanlar Komitesi tarafından denetlenmektedir. AİHM tarafından 2004 yılında verilen ilk kararın üzerinden 19 yıl geçmesine karşın siyasal iktidar tarafından henüz somut bir adım atılmadığı için izleme süreci halen devam etmektedir.
- 1987 yılında Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Sözleşmesi kapsamında kurulan Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi (CPT), yargı dışı proaktif bir mekanizma olarak Konsey üyesi ülkelerde işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarını önlemeye çalışır. CPT, önlemeye yönelik işlevini iki tür ziyaretle, düzenli ve özel amaçlı (ad hoc) ziyaretlerle gerçekleştirmektedir. Düzenli ziyaretler, üye devletlere belirli aralıklarla yapılmaktadır. Özel amaçlı ziyaretler ise, Komite'nin "mevcut şartlar altında gerek duyduğu" durumlarda düzenlenmektedir. CPT, yaptığı her ziyaretten sonra işkence ve kötü muamele konusundaki tespitlerini, tavsiyelerini ve diğer önerilerini içeren bir rapor hazırlar. Komitenin ziyaret raporu ziyaret edilen devlet tarafından izin verilmediği sürece gizlidir.

CPT, Türkiye'ye 29 Ağustos – 6 Eylül 2016, 4 – 13 Nisan 2018 ve 6 – 17 Mayıs 2019 tarihlerinde üç kez "özel amaçlı/ad-hoc" ziyaret ve 10 – 23 Mayıs 2017 ile 11 - 25 Ocak 2021 tarihlerinde ise iki ayrı "periyodik/düzenli" ziyaret gerçekleştirmiştir.

Bunların yanı sıra CPT 3 Ekim 2022 tarihinde yaptığı bir açıklama ile 21-29 Eylül 2022 tarihlerinde Türkiye'ye düzensiz bir ziyaret gerçekleştirdiklerini ve bu kapsamda İmralı F Tipi Yüksek Güvenlikli Hapishanesi'ni de ziyaret ettiklerini duyurmuştur. Maalesef yetkililer tarafından bu ziyaret ile herhangi bir bilgi henüz kamuoyu ile paylaşılmamıştır.

CPT, bu ziyaretler sırasında yaptığı gözlem, tespit ve tavsiyelerini içeren tamamlanmış raporlardan 10 - 23 Mayıs 2017 tarihli dönemsel ziyareti ile 6 - 17 Mayıs 2019 tarihli "özel amaçlı/ad-hoc" ziyaretinin raporlarını Türkiye'nin izin vermesi üzerine 5 Ağustos 2020 tarihinde yayınlamıştır. Yukarıda aktarılmaya çalışılan verilere baktığımızda yayınlanan her iki raporda da yer alan tavsiyelere esas olarak uyulmadığı anlaşılmaktadır. Diğer üç raporun yayınlanmasına (21 – 29 Eylül

2022 tarihlerinde yapılan ziyaretin raporunun henüz hazırlanmadığı varsayılabilir) hâlâ izin verilmemesi ise siyasal iktidarın işkence konusundaki hassasiyetinin düzeyini göstermesi bakımından önemlidir.

İşkencenin önlenmesi doğrultusunda devletlerin ciddiyet ve kararlılığının bir göstergesi olarak CPT'nin yaptığı ziyaretlerin ardından hazırlanan raporların otomatik olarak (devletin izin vermesi beklenmeden) yayınlanmasını öngören ve Avrupa Konseyi üyesi 12 devlet tarafından onaylanan yeni düzenlemeyi ise Türkiye bırakın onaylamayı gündemine bile almamıştır.

- Avrupa Parlamentosu'nun 7 Haziran 2022 tarihinde tavsiye kararı niteliğinde kabul edilen 2021 yılları için hazırladığı Türkiye raporunda da işkencenin önlenmesi konusunda benzer değerlendirme ve önerilere yer verilmiştir.
- Evrensel Periyodik İnceleme Mekanizması (EPİM), BM Üyesi 193 ülkede insan haklarının durumunun periyodik olarak (beş yılda bir) BM İnsan Hakları Konseyi (İHK) bünyesinde incelendiği/gözden geçirildiği halen en kapsamlı uluslararası insan hakları izleme mekanizmasıdır. Türkiye'nin bu kapsamdaki üçüncü tur incelemesi 28 - 30 Ocak 2020 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Periyodik inceleme kapsamında BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nce hazırlanan rapora dayalı olan konu başlıklarından biri de işkencedir. Raporda Türkiye'deki işkence gerçeği kapsamlı bir biçimde ele alınmış, yapılan eleştiri ve tavsiyeler yetkililere iletilmiştir.

7) Ulusal Önleme Mekanizması İşlevini Yerine Getirmeyen Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

İşkencenin önlenmesinde etkili ve önemli bir araç olan 'Ulusal Önleme Mekanizması' nın işlevlerini yerine getirmek üzere yetkilendirilmiş olan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'na (TİHEK) yönelik eleştirilerimizin gerekçelerinde 2023 yılı itibarıyla da hiçbir değişiklik olmamıştır.

12 Aralık 2019 tarihinde yayınlanan Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Alt Komite'nin raporunda ve 28 - 30 Ocak 2020 tarihlerinde gerçekleşen Birleşmiş Milletler Evrensel Periyodik İnceleme kapsamında yapılan eleştiri ve önerilere karşın TİHEK'i OPCAT ve Paris Prensipleri ilkelerine uyumlu hale getirecek, yapısal, işlevsel ve mali açılarından bağımsızlığını güvence altına alacak hiçbir somut adım atılmamıştır. Hatta önceki yıllarda yasasında yapılan değişikliklerle TİHEK'in yürütme erkine olan bağımlılığı daha da artmıştır.

Kuruluş yasası yarıncı OPCAT hükümleri çerçevesinde Ulusal Önleme Mekanizması (UÖM) olarak görev yapmakla vazifelendirilen TİHEK'in yayımladığı ziyaret raporlarında ise ilke ve yöntem hataları bulunmaktadır. TİHEK, 2022 yılında 69, 30 Nisan 2023 itibarıyla ise 6 rapor yayınlamıştır. Söz konusu raporlar değerlendirildiğinde alıkoyma yerlerine yapılan önleyici ziyaretlerin, asgari standartlara sahip olmadığı, ziyaretlerin yalnızca şekli olarak yerine getirildiği anlaşılmaktadır.

OPCAT ilkelerine göre UÖM'ler bir soruşturma ya da yargı organı değildir. Oysa TİHEK, bu ilkeye tümüyle aykırı bir şekilde özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin yaptığı başvuruları incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek üzere UÖM kapsamında başvuru almakta ve karar vermektedir. Her ne kadar kuruluş kanununun 17.'inci maddesinde yargı ve yasama yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemlerin başvuru konusu olamayacağı

belirtilmiş olsa da TİHEK işkence ve diğer kötü muamele iddiaları ile ilgili bir tür soruşturma süreci işleterek ve 'kötü muamele yasağı ihlalinin yapıldığı ya da yapılmadığı' şeklinde hüküm vererek adeta yargı işlevini üstlenmektedir. TİHEK'in 2022 yılında bu kapsamda yayımladığı 219 karardan sadece üçü kötü muamele yasağının ihlali yönündedir. 2023 yılında ise 30 Nisan 2023 tarihi itibarı ile yayımlanan aynı kapsamda yapılan 93 başvurudan hiçbirinde "kötü muamele yasağının ihlali" yönünde bir karar verilmemiştir. Keza hapisanelerde giderek artan işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarına ilişkin son derece ciddi iddiaların olduğu bir dönemde, TİHEK tarafından 1 Ocak 2022 ile 30 Nisan 2023 tarihleri arasında verilen 312 karardan sadece üçü 'kötü muamele yasağının ihlali' yönündedir. Kararlara konu olan başvurulara ilişkin değerlendirme ve karar süreçleri, genellikle yazışma yoluyla ve dosya üzerinden inceleme yapılarak gerçekleştiği görülmektedir. İşkence iddialarının bu şekilde soruşturularak yargı üretilmesi İstanbul Protokolü (BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi için El Kılavuzu) ilkelerine tümüyle aykırıdır. Kısacası TİHEK, böylesi bir soruşturma ve yargı işlevi üstlenmekle cezasızlığın yolunu açmakta, işkencenin önlenmesi mücadelesine açıkça zarar vermektedir.

Kurumun, özellikle 2015 yılı sonrasında Türkiye'de meydana gelen çatışmalı ortam sırasında ve askeri darbe teşebbüsü sonrası ilan edilen OHAL döneminde yaygın ve yoğun olarak yaşanan insan hakları ihlallerine karşı etkili bir izleme ve soruşturma gerçekleştirilmemiş olması da işlevsizliği bakımından ayrıca önemli bir göstergedir.

8) Cezasızlık Kültürü

İşkencenin ülkemizde bu boyutta olmasının en temel nedeni işkence yasağının mutlak niteliği ile bağdaşmayan çok ciddi bir cezasızlık kültürünün varlığıdır. Bu kültürün güçlenmesinde ve yaygınlaşmasında birincil etken ise cezasızlığın bir devlet politikası olmasıdır. Yıllardır her düzeyden devlet ve hükümet yetkilisi, kolluk güçleri tarafından uygulanan şiddeti koruyan hatta teşvik eden ve işkenceyi meşrulaştıran söylem ve davranışlar içinde olmuştur. Son dönemlerde bu tür söylem ve davranışları daha da öne çıkaran siyasi iktidar, aynı zamanda mevzuatta yaptığı düzenleme ve değişiklikler ile cezasızlığı "güvence" altına almaya çalışmaktadır.

Hal böyle olunca, işkence yapan kamu görevlilerinin ve işkence iddialarının resen soruşturulmaması, yapılan soruşturmaların etkin ve bağımsız olmaması, işkence yapan kamu görevlilerinin yargılanması için izin sistemine başvurulması, ceza ertelemeleri, savcı ve yargıçların öznel ve tarafsızlıktan uzak zihniyet yapıları gibi cezasızlığa yol açan nedenleri konuşulamaz, tartışılmaz hale gelmektedir. Aksine işkence ve kötü muamele iddialarını gündeme getiren gazetecilere, avukatlara ve insan hakları savunucularına adli soruşturma ve kovuşturmalar açılmaktadır.

İşkence suçunun kovuşturulması için yasadaki muğlaklık yerini korumaktadır. İşkence suçu nedeniyle yapılan suç duyurusu başvuruları ya çeşitli gerekçeler ile takipsizlikle sonuçlanmakta ya da daha az cezayı öngören ve zamanaşımına tabi olan 'basit yaralama', 'zor kullanma sınırının aşılması' ya da 'görevi kötüye kullanma' suçlarından soruşturulmaktadır.

Bir kayıp yakını ve insan hakları savunucusu Maside Ocak'ın işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldığı iddiasıyla yaptığı bireysel başvuru hakkında 23 Şubat 2023 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan

AYM kararı, işkence iddiaları ile ilgili soruşturma süreçlerinde yaşanan sorunlar ve evrensel ilke ve standartlar ile uyumlu olmayan değerlendirmeler konusunda güncel bir örnektir. Cumartesi Annelerinin/İnsanlarının 700. hafta buluşmasında polisin fiziksel ve sözel şiddetine maruz kalan Maside Ocak'ın işkence ve diğer kötü muamele iddialarını kabul edilemez bulan AYM'nin yaptığı değerlendirmeler İstanbul Protokolü ilkelerine aykırı olduğu gibi cezasızlıkla mücadeleye de zarar verici niteliktedir.³

Öte yandan işkence yapan kolluk görevlileri hakkında bir şikâyette bulunulması, soruşturma ya da dava açılması halinde işkence görenler hakkında derhal “memura hakaret etmek, mukavemet etmek, bu sırada yaralamak, kamu malına zarar vermek” gibi gerekçelerle karşı davalar açılmaktadır. İşkenceciler aleyhine açılan davalar cezasız kalırken işkence görenler aleyhine açılan davalar kısa sürede ağır cezalar ile sonuçlanabilmektedir. Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre 2021 yılında Cumhuriyet Savcılıkları tarafından 'kamu görevlisine direnme' suçunu oluşturan TCK'nın 265. Maddesinden 28.646 kişi hakkında kamu davası açılmıştır⁴. Buna karşın aynı yıl içinde işkence suçunu düzenleyen TCK'nın 94. Maddesinden sadece 130 kişiye kamu davası açılmıştır.⁵ İşkence ile kamu görevlisine direnme suçlarından açılan davalar arasında görülen bu denli yüksek fark sistematik bir politika olarak sürdürülen cezasızlığın boyutlarını açıkça göstermektedir.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV)

İnsan Hakları Derneği (İHD)

Türk Tabipleri Birliği (TTB) İnsan Hakları Kolu

³ TİHV'in bu konudaki kapsamlı değerlendirmeleri için bkz.: <https://tihv.org.tr/basin-aciklamalari/aym-maside-ocak-karari/>

⁴ Bkz. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/9092022143819adalet_ist-2021.pdf, s.59

⁵ Bkz. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/9092022143819adalet_ist-2021.pdf, s.52